

Dr. Vincze-Tiszay Gabriella, Prof. Dr. Vincze János

A MÚLTAT IDÉZŐ – ONCSA-TELEP

Kisiskolás voltam, amikor két osztálytársamról is azt hallottam, hogy ONCSA-telepiek. Otthon édesapám elmagyarázta, hogy szegény sokgyerekes családoknak, a Horthy-rendszerben, az állam épített családi házakat és kertet is kaptak hozzá. (nagybányai Horthy-nemzetség ősi nemességét II. Ferdinánd 1635-ben kiadott oklevelével erősítette meg.)

Még a '80-as években, az egyik volt ONCSA-telepi osztálytársam meglátogatott bennünket, beszélgettünk régi emlékeinkről. Az évtizedek során nagyon meghitt barátság alakult ki köztünk, és meg mertem kérdezni a következőt:

- Én úgy emlékszem vissza Tereád mint kisiskolásra, hogy olyan különösen büszkén beszéltél, viselkedtél...

- Most is büszke vagyok, hogy miért? – gyere el hozzánk, mutatok valamit, akkor megérted ezt!

Meglátogattam. A porcelán figurák között egy fém-kazettából mintegy ereklyéből egy csodálatos borítékot vett elő, ami szüleinek volt címezve. A feladó vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó, a levélpapíron a kormányzó úr saját aláírása pecséttel. A borítékban, egy tanúsítvány, melyben a kormányzó öméltósága az ONCSA lakásban lakó szülei kérésére elfogadja a Miklós nevű gyerekük keresztapaságát. Barátom elmondta – nem tudja ki kezdeményezte – de azon családi ONCSA-telepi lakásban lakók, akik újszülött fiú gyereküknek Miklós nevet adtak, többen a kormányzó urat kérték fel keresztapának. E tanúsítvány alapján – abban az időben –, az egyházi keresztlevelekre rávezették a kereszt-szülők neveit is. Így szerepelt az ő keresztlevelében Horthy Miklós kormányzó úr aláírása is. Sajnos az az osztálytársam nagyon régen elhunyt. Egyetlen leánya Amerikába költözött, így ezt a tanúsítványt csak láttam, de sajnos még a másolata sincs a birtokomban.

Szüleink mesélték a történelmet, az ONCSA-telepek keletkezését – akik élő tanúi voltak az eseményeknek, és amit a jelenlegi iskoláikban nem tanítanak!!!

AZ I. világháború után, az ezeréves Magyarország a tolvaj–nemzetcsaló-történelem hamisítók örvényébe került. Az általános fejetlenségben hazánk ádáz ellenségeinek zsákmánya lett. Dél-Magyarország, Erdély, Erdős Kárpátok és a Felvidék (Trianon után 8 szomszédos ország rabolt el területeket tőlünk), a hadsereg szétbomlása után, asztal mellett eldöntötték (kéj örömlányok bevetésével), politikai csalással 20 millió ember sorsát és szinte kardcsapás nélkül a szerbek, románok és csehek birtokába jutott az ország területének két harmada és lakosság 80%-a. Majd e megaláztatás és aljas megpróbáltatás után, a sors keserű poharát a proletárdiktatúra kikiáltása töltötte meg csordultig.

I. világháború után, kialakult egy hierarchikus népjóléti, hazaszerető szervezet, aminek a legfelső szintje volt az igazgató bizottság, a második a törvényhatóságoké, illetve a közjóléti és a szociális gondozóé, a harmadik a főszigabíró, valamint a szociális szakemberek hatóköre. Országszerte felmérték a lakásviszonyokat, annak érdekében melyek alapján az építészek lakás terveket készítettek el, emellett környezettanulmányokat is végeztek, elsőként az országban, amelyeket kifejezetten a háborúban életüket vesztett, vagy megsérült katonák családjai kaptak meg.

Olyan össznemzeti szociálpolitikát vitt véghez a Horthy kormány, amit eddig és soha egyetlen kormány sem tudott kivitelezni. A lakáspolitikában benne volt a hazaszeretete, a magyar nép megbecsülése, tisztelete. Azóta is a világon egyedülállóan mintaértékű a kezdeményezés és a megvalósítása is. Nem ígért, hanem megvalósított konkrét jóléti terveket az emberek életének minőségi javítása érdekében.

Mit fed az ONCSA-telep név? A telep fogalma összekapcsolódik dr. vitéz Bonczos Miklós életével, aki a történelmi Magyarország területén élt.

Rövid összefoglaló alapján kiderül, hogy Bonczos Miklósnak (1897–1971) apja telekkönyvvezető volt az 1900-es évek után és Szentesre költöztek. Felmenői nemességet kaptak az erdélyi fejedelem Bethlen Gábortól már 1625-ben, mint Nagyszalonta várost védő katona véghezvitt hőstetteiért. id. Bonczos Miklósnak öt gyereke volt 4 leány (Ilona, Irén, Margit és Erzsébet) és egy fiú (Miklós).

id. Bonczos Miklós telekkönyvvezető családja 1905 körül

ifj. Bonczos Miklós, a szentesi Magyar Királyi Állami Főgimnáziumban tanult, padtársa volt, és egy életre szóló barátság kötötte Bugyi István sebészprofesszorhoz. Gyermekkorától katonai pályára készült. Az érettségi után, a Ludovika Akadémia képzésén vett részt, hadnagyként végzett, majd tíz éven át, mint tényleges tiszt szolgált a honvédségnél. Az első világháborút az olasz és az orosz fronton küzdötte végig, súlyosan megsebesült. A harcokban tanúsított bátorságáért több ízben kitüntették. Súlyosan sebesült hadirokkantként tért vissza a frontról, a Kormányzó - rendkívüli háborús teljesítményeiért vitézzé avatta. A honvédelmi minisztériumban teljesített szolgálatot. Jogi diplomát szerzett, bírói és ügyvédi vizsgát is letette. Politikai életében Gömbös Gyula politikáját követte. Tiszti főügyész a Nemzeti Egység Pártja Csongrád megyei szervezetét irányította. Főispáni minőségében szociális érzékenység jellemezte, ami közéleti tevékenységében is megnyilvánult.

vitéz Bonczos Miklós dr. ügyvéd 1930 körül

Főbb művei:

- Az Alföld szociális problémái (Bp., 1939)
- Beszámoló az árvízvédelmi országos kormánybiztos működéséről; Pátria, Bp., 1940
- A táj és népkutatás szerepe a szociálpolitikában; Államtudományi Intézet, Bp., 1942 (*A magyar táj- és népismeret könyvtára*) – Az 1945-ben Magyarországon betiltott könyvek listáján.
- Székfoglaló beszéd a Kálvin Szövetségben. Bevezetésül: Szabó Imre beiktató beszéde; Magyar Kálvin Szövetség, Bp., 1943

Belügyi államtitkárnak nevezik ki, végül szentesi mandátummal a képviselőház tagja lett. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap (ONCSA) megszervezője, 1940-ben árvízvédelmi és menekültügyi kormánybiztos lesz, 1944-ben a Lakatos-kormány belügyminisztere. Tudásával és gyakorlati érzékével országos vonatkozásban is a szociális problémák enyhítéséért dolgozott. 1944-ben elhagyta Magyarországot, Argentínában telepedik le, haláláig az Erdélyi Bizottság elnökeként működött. 1971-ben agyvérzésben hunyt el.

3273/1941. szám alatt Sztójay-kormány idejében, valamennyi járás főszolgabírója és városi polgármester megkapta ama hivatalos levelet, dr. Blaskovich József vármegyei főjegyzőtől, amiben kéri, hogy az ismertetett irányelvek szem előtt tartásával állapítsák meg, hogy a hatóságuk területén hol találják célszerűnek: családi házak építését, haszonbérletek alakítását, közlegetők létesítését. Tisztázni kell, mely községben és városban milyen arányú családi házépítési tevékenységre van szükség, és hogy a földhöz juttatást biztosítani tudják.

Az 1940-ben elfogadott 23. törvénycikk és az általa létrehozott Országos Nép- és Családvédelmi Alap (ONCSA) meghatározta, hogy egymilliárd pengőt fordít a nagycsaládosok megsegítésére. A kezdeményezés Pécsről indult, de Újpesten lett az első lakótelep. 1941 júliusában az Újpest Megyei Város Polgármestere jelentette, hogy Újpest megyei város területén családi házak és kertek létesítését vették tervbe. Ezekbe a családi házakba – melyeket az országos szociális felügyelőség által megküldött tervek szerint építenek olyan családok számára ahol 4-5 vagy még több gyermek van. A házhoz kert is jár. Az ehhez szükséges területet gr. Károlyi István birtokának egy részét felajánlva tette lehetségessé. Az Országos Nép- és Család védelmi Alap a házak építésére 586.000 pengőt bocsátott a város rendelkezésére. Ez a 31973/1941 számú rendelettel lett kihirdetve, amit egyöntetű szavazással elfogadtak. A kormány tíz év alatt egymilliárd pengőt különített el e célra. Ez akkora összeget jelentett, mint a magyar hadsereg újrafelfegyverzése. A határozatot műszaki melléketekkel együtt átadták dr. vitéz Bonczos Miklós államtitkárnak az ONCSA kinevezett ügyvezető elnökének.

Összesen 1941–1943 között e terv keretében 12.000 (tizenkétezer) lakást építettek a többgyermekes családoknak, 30 (harminc) éves kamatmentes kölcsön alapján. A négy-nél több gyerek után, gyerekenként 10–10%-ot elengedtek a visszafizetésből, a hitel végén a lakók tulajdonává vált az ingatlan együttes. A több ezer család a gazdálkodáshoz szükséges állatállományt is kapott. Fiatal házasok kölcsönt, házasodási kölcsönt, állatokat, vetőmagot, gyümölcsfákat kaptak, mezőgazdasági gépekhez juttatták őket, gazdálkodási eszközöket, kisipari támogatást, ösztöndíj programot létesítettek, gyermekétkeztetési és tejakció is tartalmazott a program, gyermekjóléti segílyt kaptak stb. A tisztességes életmód meghatározó volt, így a program jelszava: „Rászorultság, érdemesség” volt. Szakmai tanácsadással a szociális segítők, védőnők százai álltak rendelkezésre, hogy tanuljanak meg karbantartani egy modern lakást. Támogatták a lakókat, tanfolyamokkal segítették őket, – a család egzis-

tenciális előrelépésének szándékával. Feltétel volt: a magyar származás, kizárták az összeférhetetlenséget (pletykás, szemtelen asszonyok stb.), köteles a feleség takarítani a házat és megművelni a házzal kapott kiskertet, gondozza a gyermekeket, a gyermekek kötelezően iskolába járjanak, a családfő dolgozzon (folyamatos munkaviszonya legyen), dolgozni akarjanak az igénylők. Mai kifejezéssel élve szociálpolitikai forradalom volt. 1941. augusztus közepén felavatták és átadták az első beköltöző csoportnak, az ezt kísérő ünnepségen részt vett: dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc főispán, belügyminiszter. Az építkezés és a népjóléti program, mely érvényben volt É-Erdély területeire, a Bécsi-döntés után.

A házakat Zárai Lukács és Rácz György az ONCSA mérnökei tervezték, osztályvezető Tóth Kálmán építész volt, de még részt vett a munkában két szigorló építész, rajzoló és építőanyag-referens is. A házak 272 négyszögöles telken, megközelítőleg 980 négyzetméter területen épültek fel, széles-nagy ablakokkal, az akkori idők követelményeinek megfelelően kamra is volt és a lakásban deszkapadló, azonkívül a házhoz tartozó kert. Kritérium közt szerepelt, hogy az adott tájegység népi építészetének hagyományait követve készüljenek a tervek. 7 (hét) féle háztípust variáltak, aszerint, hogy hova szánják: pl. falun sütőkemencét terveztek, volt „árvíz ház”, közművesítették: zuhany, mosdó-fürdőhelység, WC. Volt ikerházas megoldás is, két hálófülkés megoldással, nappalival, a konyha mérete változott, volt faragott tornác a bejáratnál és két boltív. A Göcsejszegi rész házáinál jellegzetességként megtartották a faragott deszkaoromzatot, a csonkatornyos tetőt és a faragott oszlopos tornácot. Épült továbbá szintén az ONCSA szervezésében 17.000 (tizenhétezer) ún. árvízi ház, ami tulajdonképpen az áradások után lakhatatlanná vált épületek újjáépítése volt.

Egy Oncsa-telepi ház

A mai Budapest területén kisebb-nagyobb egykori ONCSA-telepeket találunk: Nagytétényben, Újpesten, Pesterzsébeten, Rákospalotán, Kispesten, Békásmegyeren vagy Óbudán. Kertes házakat kaptak Megyeri út, Reviczky út, Fóti út, Baross út által határolt területen. Ezek földszintes ikerházak, hátsó kerttel. A nagytétényi házak tornácos és külön hálósobás lakások voltak tágas kerttel. Ikerházak Rákospalotán és Pesterzsébeten voltak, a Tompa Mihály és az Aulich Lajos utcákban.

Még vannak, akik visszaemlékeznek a régmúlt eseményekre, vagy ismerőseik által hallották a létesítményről szóló pozitív regéket, és meggyőződve állítják, hogy a telep építése sikeres volt, nagyon boldogok voltak, amíg ott laktak, „földi paradicsomot” jelentett azok életében, akik hozzájutottak. Minőségi változást hozott életükbe példát mutatva a későbbi korok szociális érzékenységének.

A nagycsaládok megsegítése egyáltalán nem újkeletű dolog, sőt! Maximum régen más formában próbálták meg segíteni a ténylegesen rászoruló nagycsaládokat, már a Horthy-rendszer kezdetén is. A múlt század egyik legnagyobb akciójának eredménye az 1940-es évek elején felhúzott ONCSA-telepek, melyek rászoruló családok százai számára teremtettek élhető körülményeket vidéken és Budapest körzetében. Az egykori ONCSA-telepek házai közül a legtöbb még ma is áll és családok laknak benne.

U.i.: 1948 után államosították a házakat. 1990 után a benne lakók megvásárolhatták...

Irodalom:

Bonczos Miklós. In: Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990 (Szerk.: Kenyeres Ágnes – HTML változat: Magyar Elektronikus Könyvtár), 2003.

Bonczos Miklós. In: Magyar Életrajzi Lexikon. Petőfi Irodalmi Múzeum 1957–1960.

Balázs György: Paraszt- és polgárpártok, politikai szervezetek Szentesen a két világháború között. In: Tanulmányok Szentés város történetéből. Szentés, 2001.

Hámori Péter: ONCSA – Egy szociálpolitikai és építészeti kísérlet Magyarországon 65 év távlatából. 5-12. o. In: Országépítő 15. évf. 2. sz. 2004.

Rózsa Gábor: Egy áldott élet érdemes emlékei - Bonczos Erzsébet 80. születésnapjára (kézirat) Szentés, 1996.

Bölony József: Magyarország kormányai. Az 1987–1992 közötti időszakot feldolgozta és sajtó alá rendezte. Hubai László. 4. bőv., jav. kiad. Bp., Akadémiai Kiadó, 1992.

Gulyás Pál: Magyar írók élete és munkái. Bp., Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Egyesülete, 1939-2002. 7. kötettől sajtó alá rend. Viczián János

Keresztény magyar közéleti almanach I–II. Fel. szerk. és kiadó Hortobágyi Jenő. Bp., 1940.

Dr. Bonczos Miklós államtitkár mohácsi beszéde a magyar sorskérdésekről. Szentési Napló 1942. aug. 18. 6. o.

Kalendárium - Bonczos Miklóstra emlékezett Csorba Gyula és Tímár Ferenc. 2016.09.02. (e-Könyvtár Szentés)